

gelenek ile modernlik arasında: popüler dinin değişen ve değişmeyen yüzü

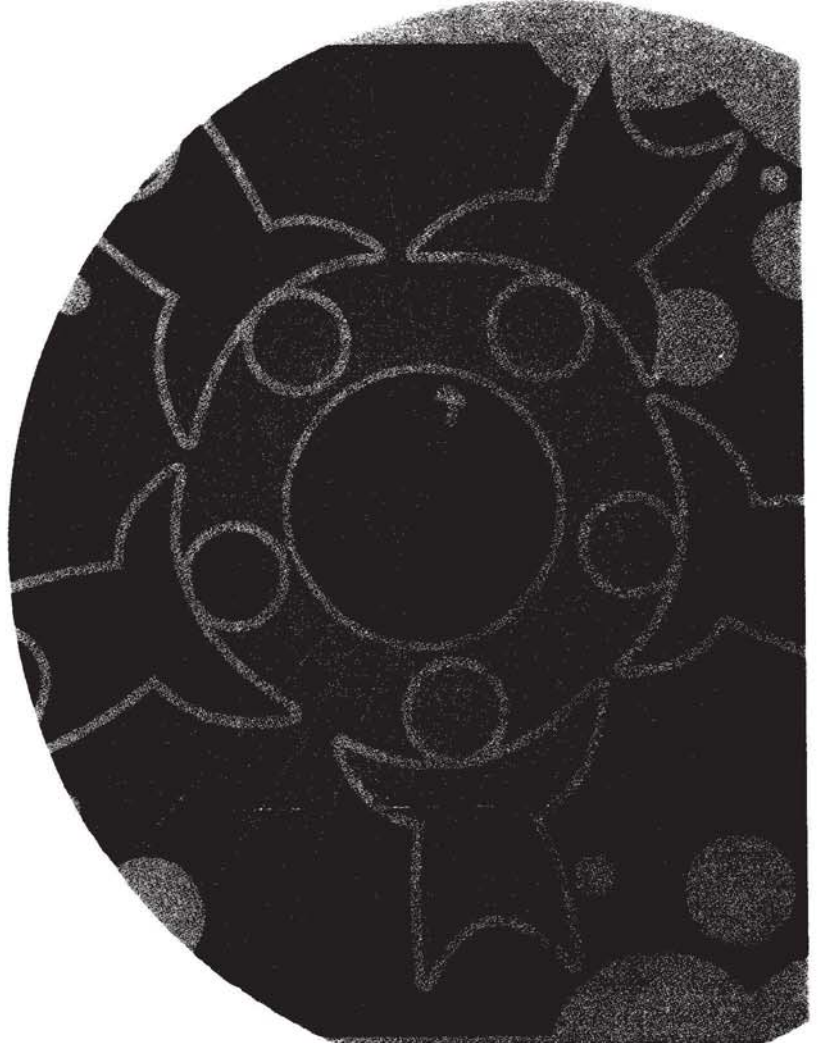
MUSTAFA ARSLAN

Doç. Dr., İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Değişim Sürecinde Yeni Dinsellikler

Hızla değişen bir dünyada yaşıyoruz. Değişimin, önceki dönemlere oranla gözle görülür hızı yanında toplumsal yapıda da etkilerini görmekteyiz. Modernleşme sürecini henüz tamamlayamamış toplumların, postmodern nitelikteki öğeleri kısa sürede bünyeleri içerisine katmak zorunda kaldıklarını görmekteyiz. Günümüzde toplumlar, geleneksel, modern ve postmodern dönemleri aynı anda iç içe yaşayabilmektedirler. Bu durum, şüphesiz değişimin hızı yanında, yeni toplum tipinin “her şey gider” mantığı ile de alakalı olmalıdır. Ancak kesin olan bir şey var ki bu hızlı değişim süreci, kitle iletişim teknolojilerinin de yaygınlaşması ile birey ve toplum hayatını derinden etkilemeye devam etmektedir.

Küresel ve yerel ölçekteki bu değişimlerden, şüphesiz din de etkilenmektedir. Modern toplumlardaki hızlı değişim süreci, dinsel yapıda da yeni durumlar ortaya çıkarmıştır. *Daniel Bell* (2006), yetmişli yıllarda yazdığı ünlü makalesinde aşırı rasyonelleşme, bireyselleşme, sonsuz özgürlük hissi gibi modern gelişmelerin doğurduğu büyük rahatsızlıkların so-

nucunda kutsala yeniden dönüleceğine dair öngöründe bulunmuştu. Geline süreç *Bell*'in öngörülerinde haklı olduğunu göstermiştir. Bugün, günümüz toplumlarında genel olarak kutsala ve dine ilgide, küresel ölçekte bir artış söz konusudur.

Din sosyologları, dinsel yönelimin oldukça belirginleştiği bu yeni dönemi "kutsala dönüş", "büyük uyanış", "oryantal dinî uyanış", "yeni dinsel bilinçlilik", "dinin yeniden kuruluşu" gibi nitelendirmelerle adlandırmışlardır. Bu değerlendirmelere göre, altmışlı yıllardan bu yana gelişmiş toplumlarda dinî ve ruhsal temalar, Doğulu dinler, geleneksel dinî öğretiler, mistik ve popüler inançlar, yeni/yarı dinî akımlar tarzında çok boyutlu biçimde görünmeye başlamıştır. Görülen bu ilgi hem geleneksel, büyük dinlere yönelik olarak hem de teolojik doktrinlere karşı de-

Din denilince akla genelde normatif değerler ve özellikle İslam söz konusu olduğunda metinsel ilkeler gelir. Ancak, bu ilkesel, kitabî (yüksek) değerler bütünü yanında, kitlelerce algılanan ve uygulanan bir dindarlık tarzı daha vardır ki bu, sosyal bilimlerde "popüler din" olarak isimlendirilmektedir.

neyimi, geleneksellik ve arınmaya karşı yaratıcı yeniliği ve melezliği vurgulayan ruhsallık tarzları olarak ortaya çıkmaktadır. Başka bir deyişle *kutsala dönüş süreci ile birlikte sadece İslam, Hıristiyanlık gibi büyük dinlerde değil, yanı sıra yeni dinler, mistik ve ruhçu eğilimler, popüler dinî tezahürlerde de bir canlanma görülmektedir.* Sonuç olarak, modern dönemde dinsel formlarda gözlenen yeni durumla ilgili temel kabulleri şu şekilde özetleyebiliriz:

1. Günümüz toplumlarında genel olarak kutsala ve dine dönüşe ilgide küresel ölçekte bir artış söz konusudur.
2. Dindeki bu gelişim "çoğulcu" bir durum arz etmekte olup büyük dinlerin yanı sıra yeni dinleri, mistik ve ruhçu eğilimleri, popüler dinî tezahürleri de içerisinde barındırmaktadır.
3. Popüler dinî tezahürler, sadece eskiden geleneksel folk inanışlar olarak değil, bunun yanı sıra modern bazı etkiler aracılığıyla da gelişimini sürdürmektedir.

4. Popüler dinî temalara ilgideki bu artışın arkasında, insanın kutsala dönük varoluşsal eğiliminin, postmodernizmin eski kültürlere ve geleneksel, yerel değerlere verdiği önemin etkisinin, aşırı rasyonelleşmenin ve refahın getirdiği ruhsal açlıkların, sanayi sonrası yeni toplumsal düzendeki "kaygı" ve "risk" endişelerinin, "anlam arayışlarının" artan varlığının, hızlı nüfus artışı, göç ve sanayileşmenin doğurduğu sosyo kültürel ve ekonomik sorunların insanları arayışa itmesi gibi çok çeşitli "sebeplerin" olduğuna işaret etmek gereklidir.

Gerçekten de bu değişimin sonucu olarak birçok popüler dinsel konu, toplumda ve kitle iletişim araçlarında gündemi işgal eder hale gelmiştir. Büyüsel, mistik ve ezoterik niteliğe sahip birçok popüler konu, basın ve kitle iletişim araçlarında gittikçe artan bir ilgiye sahip görünmektedir. Günümüzde hemen her gazete ve dergide artık, bir burç ve astroloji sayfası ile karşılaşmaktayız. Mübarek gün ve aylarda kişilerin türbe ziyaretlerine akın akın katıldıklarını, üniversite sınavı öncesi türbelerin eğitimli bireylerle dolup taşıdığını medyadan izlemekteyiz. Parapsişik ve kehanetsel konular dergi kapaklarında ve gazetelerin üst sütunlarında, haber ve tartışma programlarının önemli konuları arasında yer almaktadır. Önceleri bu tip konular, şarlatanlık olarak gazetelerin iç sayfalarında ve haber programlarında polisiye olay olarak verilirken, günümüzde manşetlerde ve oldukça geniş bir şekilde işlenmektedir. Ayrıca edebiyat (*Harry Potter* vb.), TV ve sinema ürünleri (örneğin *The Exorcist*, *İşaretler*, *Matrix* gibi ünlü filmler; *Sırlar Dünyası*, *Kalp Gözü*, *Sır Kapısı*, *Sihirli Annem*, *Gizli Dosyalar* gibi televizyon dizi ve programları) arasında büyüsel, mistik ve ruhçu temaların sıkça kullanılmaya çalışıldığına, hatta bunların bazı dinsel temalarla birleştirilerek verildiğine şahit olmaktayız.

Dolayısıyla popüler dinsel tezahürler hem geleneksel hem de (yarı)modern formlar altında varlığını devam ettirmektedir. Popüler dinin, bu haliyle sürekli olan ve değişen formlara sahip olduğunu görmekteyiz.

Popüler Din: Bir Etkileşim ve Karşılaşmalar Alanı

Din denilince akla genelde normatif değerler ve özellikle İslam söz konusu olduğunda metinsel ilkeler gelir. Ancak, bu ilkesel, kitabî (yüksek) değerler bütünü yanında, kitlelerce algılanan ve uygulanan bir dindarlık tarzı daha vardır ki bu, sosyal bilimler-

de “popüler din” olarak isimlendirilmektedir. Popüler din, dinin sahneye çıktığı geniş (sosyal ve dinî) alanı ifade etmesi, din sosyolojisinin klasik konusu olan “din ve toplum etkileşiminde merkezî önemde olması, gündelik hayatın akışkan ve geçişken hali içerisinde şekillenmesi, yeni gelişen bir alan olması gibi sebeplerle karmaşık bir alan olarak nitelendirilebilir.

Popüler din konusunda şüphesiz ilk değinilmesi gereken nokta, tanımlama ve yaklaşım problemlerinde kendisini göstermektedir. Popüler kültürü oluşturan halk kategorisi etrafındaki önyargılar, popüler din olgusuna negatif bir yaklaşımı da kimi zaman beraberinde getirebilmektedir. Popüler kültüre yönelik bir çalışmada en dikkat çekici nokta onu, yüksek ve alt kültürle ait eğilimler tarafından biçimlenen “etkileşim alanı” olarak görmektir. Popüler kültür, yüksek ve alt kesimler arasında bir etkileşim alanıdır. Bu sahada üstte (yüksek, elit kültür) ve altta (folk kültür) olan karşıt öğeler, farklı karışımlarla iç içe geçmişlerdir. Bu etkileşim alanı içerisinde farklı öğelerin etkileşime girmesi ve yeni kombinasyonlar üretmesi söz konusudur. Bundan dolayı bu alan “uyum ve çatışma” süreçlerinin de gelgitler halinde tecrübe edildiği alandır. Şüphesiz bahsedilen durum, dinî kültür için de söz konusudur. Buna göre, din eğitiminden geçmiş insanların yüksek kültürü ile bu eğitimi almamış sıradan insanların dinî kültürü arasında birbirinden tamamen kopuk bir durum söz konusu değildir. Bu iki dinî kültürel tabaka arasında zaman zaman birbirini etkilemeler, kaynaşma ve alışverişler, hatta gerilimler söz konusu olmaktadır.

Bu bağlamda popüler din, yüksek tipli, organizeli, kitabî (örneğin Hıristiyanlık, Yahudilik, İslam gibi) dinlerle bir arada yaşayan ama onlardan farklı form ve yapıda olan inanç, ritüel ve pratikleri tanımlamada kullanılan bir terimdir. Resmî, kitabî dine niteliğini veren şey, sistemleşmiş teolojik doktrinler, dinî kurumlar ve derin bilgili din adamları sınıfı iken, popüler din, resmî dinî kurumun dışında sıradan halk arasında bulunur ve nispeten sistemsiz inanç ve uygulamalardan oluşur. Dinî doktrin ve teolojik sistemleştirmeden yoksundur. O, yüksek tipli, kitabî dinlerden süzülüp gelen kavramlarla eski kültürlerin ve çok tanrılı (pagan) inanışların ve gündelik hayatın içerisindeki yeni teknolojilerle üretilen kültürel ürünlerin bir çeşit karışımıdır. Bazen bu eski kültür ve dinlere ait inanışlar, yüksek tipli kitabî dinin ha-

fif cilası ile bezeli olsa da muhafaza edilirler. Bu sebeple popüler dinî inanışlar, İslamî kurallara uygun dinî tezahürlerden aykırı olanlara, geleneksel olanlardan yeni türedi formlara kadar “çok boyutlu bir yapı”ya sahip görünmektedir.

Toplumsal Değişme ve Popüler Din: Gelenek ile Modernlik Arasında

Popüler dinî tezahürler genellikle geleneksel inançlarla iç içe konumlandırılırlar. Bu bir anlamda doğrudur. Çünkü popüler dinî inanışlar çoğunlukla folk ve geleneksel toplumlara ait inançlardan oluşmaktadır. Tarihsel süreç içerisinde geleneksel inançlar farklı din, toplum ve medeniyetlere yayılarak şu anki popüler inanışları oluşturmuşlardır. Dinler ne kadar farklı olursa olsun, halk inançları, yüksek dinlere inanan insanlar arasında binlerce yıl bozulmaksızın mevcudiyetini devam ettirebilmiştir.

Dinî doktrin ve teolojik sistemleştirmeden yoksundur. O, yüksek tipli, kitabî dinlerden süzülüp gelen kavramlarla eski kültürlerin ve çok tanrılı (pagan) inanışların ve gündelik hayatın içerisindeki yeni teknolojilerle üretilen kültürel ürünlerin bir çeşit karışımıdır. Bazen bu eski kültür ve dinlere ait inanışlar, yüksek tipli kitabî dinin hafif cilası ile bezeli olsa da muhafaza edilirler.

Ancak popüler dinî inançlardaki “geleneksellik” rengi çok belirgin ve bariz olarak ortada olsa da bu durum, bu inançların değişime tamamen kapalı olduklarını, değişmeden eski form ve içeriklerini sürdürdüklerini göstermez. Çünkü açık bir sosyolojik gerçektir ki toplumsal değişme asıldır ve evrenselidir. Dolayısıyla yapılar süreç içerisinde mutlaka değişecektir. Gerçi inançların değişimi, her zaman sosyo kültürel yapıların değişimine paralel gelişmeyebilir. Bazı âdet ve inanışlar toplumdaki sosyo kültürel değişime paralel olarak değişeceği gibi bazı inanışlar da değişmeden kalabilir. Zaten modern sanayi toplumlarında folk inanışların varlığını hâlâ sürdürüyor olmaları, inançların kültürel yapıdan görece bağımsız olduklarına güzel bir örnektir. Fakat inançlar da sabit kalmazlar, farklı din ve kültürlerle ait olanlarla etkileşime girerek farklı biçimler alabilir-

ler. Bunu popüler dinî inanışlarda daha çok görürüz. Bu sebeple popüler dinî inanışlar, senkretik bir karaktere sahip olarak farklı din ve kültürden inanışları içerisinde barındırılmıştır.

Bu sebeple halk arasındaki popüler inanışları sırf taşraya ait folk ve geleneksel çerçevede düşünmek yanıltıcıdır. Popüler dinî inançlar geleneksel birçok öğeye sahip olsalar da “modern (ya da yarı modern)” bir olgu olarak da karşımıza çıkmaktadır. Popüler dinî inanışlar, sadece köy ve kasaba veya şehrin varoşlarında değil, İstanbul Eyüp Sultan’da, (Belediyenin yeniden dizaynına kadar) Ankara Hacıbayram’da, Kayseri’nin kent merkezindeki türbelerinde, Çorum merkez Hıdırlık mevkiinde ya da üniversite sınavı öncesi öğrenciler ve ailelerinin ziyaret ettikleri büyük şehirler başta olmak üzere Türkiye’nin birçok şehrindeki türbelerde, televizyonların sabah programlarında ve sır dizilerinde canlı olarak vardır.

Halk arasındaki popüler inanışları sırf taşraya ait folk ve geleneksel çerçevede düşünmek yanıltıcıdır. Popüler dinî inançlar geleneksel birçok öğeye sahip olsalar da “modern (ya da yarı modern)” bir olgu olarak da karşımıza çıkmaktadır.

Türkiye gibi modernleşmekte olan toplumlarda şehre göç ve bu göç ile kırsaldaki pratiklerin (biraz da değişerek) şehre taşınması gibi konular çokça dile getirilmektedir. “Popüler dinî yaratıcılık” kendi devinimi içinde modern içeriklerle de karşımıza çıkabilmektedir. Popüler dinin modern niteliği başlı başına bir inceleme konusu olsa da onun sırf geleneksel bir olgu olmadığını ve (yarı)modern bir olgu olarak da değerlendirilebileceğine bir iki örnekle açıklık getirmek gereklidir. Bu, popüler dinin modern toplumdaki varlığı ve kalıcılığının da aynı zamanda açıklanması anlamına gelecektir.

Popüler dinin “modern form ve içerik”lerde karşımıza çıkmasında belki onun “senkretik” ve “problem çözücü” karakteri başat rol oynamaktadır. Popüler din senkretiktir çünkü her kültür ve dinden öğeyi bünyesine rahatça alabilir ya da her din ve kültürün adetleriyle kolayca bağdaşabilir. Ayrıca popüler dini

inanışlar “problem çözücü” ve sorunlar karşısında “umut olma” nitelikleri sebebi ile modern toplumlarda varlıklarını canlı biçimde sürdürmektedirler. Bu sebeple modernleşme süreci, popüler dini tamamen ortadan kaldıramamaktadır. Anlaşılan, insanların günlük hayatta karşılaştıkları problemlere çözüm bulma fonksiyonu devam ettiği müddetçe popüler din, eğitim ve sağlık hizmetleri gibi modernleşme unsurları önünde kolayca yok olmayacaktır. Örneğin yüksek eğitim seviyesine sahip birçok insanın sağlık ya da birtakım ihtiyaçları nedeni ile halk inanışlarına başvurduklarını ya da adak ve türbe ziyaretlerinde bulduklarını biliyoruz. Hatta toplumumuzda her bir musibete karşı bir türbe-yatırın olduğunu ve yatırlar arasında şifa dağıtma anlamında bir “iş bölümü”nü olduğu da bir gerçektir. Bir bilişim çağında yaşamamıza ve kitle iletişim araçlarının halka yeni fikir, yaklaşım ve stiller kazandırarak modernleşmeye katkıda bulunmalarına rağmen onlar, toplumun “derine inmiş köklü inançlarını” fazla zorlayamamaktadırlar. Hatta popüler kültür araçları olarak kitle iletişim aygıtları, popüler dinî tarzları içerisine alarak toplumda yaygınlaşmalarına da sebep olabilmektedir.

Popüler dinin modernlik ile ilişkisini şehre göç ile birlikte gelen “hayat mücadelesi” kavramı ile de açıklayabiliriz (Parker, 1998). Kırsaldaki folk inanışlar göç ile birlikte şehre taşınmış, ancak bunlar şehir hayatının kendi pratiği içerisinde değişikliğe uğramış, bazı örneklerde canlanma bile olmuştur. Örneğin, Ramazan aylarında bazı kentlerdeki türbelerde toplu iftar açmalar ve üniversite sınavı öncesi aile boyu toplu türbe ziyaretleri gibi. Parker’e göre, kırsaldan şehre göç ile yalnızlaşan bireyin yaşam tarzı değiştiğinden ilgi ve düşünüş tarzında da değişmeler olmakta, dolayısıyla dinî yaratıcılıkta da yeni ufuklar ortaya çıkmaktadır. İnsanlar bu bağlamda beklentilerini bir noktada birleştirmektedirler: Ne olursa olsun şehirde yaşamak ve mücadele etmek, başka bir ifade ile şehirde eski dayanışma kalıplarından soyutlanan ve yalnızlaşan bireyin, şehir hayatındaki zorlukların üstesinden gelme çabası. Parker, modernleşmenin yerinden etme politikasına karşı popüler dinin bireye, şehir yaşamı içinde var olma çabası, yaşam koşullarını iyileştirme, ümit kazanma gibi destekler sağladığını da ileri sürmektedir.

Popüler dinî eğilimler, kitle iletişim araçları ve internet gibi küresel ortamlar vasıtasıyla da gelişmesini

sürdürmektedir. Bu durum popüler dinin, sosyologların “ikinci sözlü kültür çağı” olarak adlandırdıkları (Ong, 1995) gelişme ile yakın ilişkisini akla getirmektedir. “Geleneksel” popüler inanışlar sözlü kültürel ortama aittir. Modern sanayi toplumu ise yazılı kültürün hâkim olduğu ve sözlü kültüre zıt bir ortama sahiptir. Bilgi toplumu ile birlikte dünya adeta ikinci bir sözlü kültür çağına giriyor izlenimi vermektedir. Günümüzde yaygınlaşan kitle iletişim araçları yazılı nitelikten ziyade sözlü nitelik arz etmektedir. Bu durum, popüler dinin “ilksel” niteliği ile uyumakta ve onun kitle iletişim aygıtlarında ele alınmasını kolaylaştırıcı bir unsur olmaktadır. Nitekim ülkemizdeki kitle iletişim araçlarında yüksek/kitabî İslam’a ait programlardan ziyade popüler nitelikli programların sayısının fazlalığı bu konuda bir örnek olarak verilebilir.

Popüler kültür konusunda nitelikli çalışmalarıyla tanıdığımız *Edibe Sözen* (2001: 62), popüler kültürün hayli yaygın olduğu ABD ile ülkemizdeki popüler kültür ürünlerini karşılaştırırken, ABD’de çok okunan ünlü Harry Potter serisinin ilk kitabı “*Sorcerer’s Stone*”ın (büyücünün taşı) Türkçe’ye “*Felsefe Taşı*” olarak çevrilmesinin sebebini tartışmakta ve bu çeviri farkının “nedeni” olarak, “Türkiye’de popüler olanın ‘felsefe’ ile, ABD’de ise ‘büyü/sihir’ ile örtüşmesi” olduğu yorumunu yapmaktadır. ABD’de popüler’in büyü ile neredeyse özdeşleşmesinde haklı olmakla birlikte, bu çevirinin “Felsefe taşı” olarak isimlendirilmesinin, modern toplumlarda ve özellikle ABD’de yaygınlaşmaya başlayan “yeni dinsel bilinçliliğin” Türkiye’de çok fazla algılan(a)maması ile alakalı olduğunu düşünüyoruz.

Günümüzde özellikle ABD’de popüler kültür (sinema, TV, edebiyat vb.) alanında dinsel, büyüsel ve mistik öğelerin çok yoğun olarak kullanıldığını, hatta son bilimsel bulguların bile kurgulanarak dinsel ve gizemli hale getirilip popülerleştirildiğini görmekteyiz. Örneğin, uzayla ilgili bazı bulguların UFOloji, Astroloji adı altında popüler kültür alanında çok yaygın olarak kullanıldığını, bu konularda yarı dinsel birçok grup ya da sekte oluşturulduğunu biliyoruz. Konumuza dönersek, zikredilen popüler yayındaki “büyücü” kelimesinin gizlenmesinin nedeni bize göre, Türkiye’de özellikle Cumhuriyetle birlikte mistik ve büyüsel olana dönük hâkim pozitivist bakış açısıdır.

Cumhuriyet, Batı’dan esinlendiği ve öykündüğü rasyonalist bakış açısı ile rasyonel ve aydınlanmacı pozitivist bilim anlayışınca açıklanamayan her şeyi gerilemenin asıl nedeni olarak görüp “hurafe” olarak algılamıştı. Buna sadece geleneksel, mistik inanış ve uygulamalar değil, folk tıp da dâhil gündelik yaşamındaki popüler tasavvur ve uygulamalar da dâhil edilmişti.

“Geleneksel” popüler inanışlar sözlü kültürel ortama aittir. Modern sanayi toplumu ise yazılı kültürün hâkim olduğu ve sözlü kültüre zıt bir ortama sahiptir. Bilgi toplumu ile birlikte dünya adeta ikinci bir sözlü kültür çağına giriyor izlenimi vermektedir. Günümüzde yaygınlaşan kitle iletişim araçları yazılı nitelikten ziyade sözlü nitelik arz etmektedir.

Gerçekten de gelinen noktada durum oldukça “ironik”tir. Çünkü seküler aydınlanmacı kesim, sürekli Batı’ya bakıp oraya öykünürken, bu sefer Batı’da rasyonel ve pozitivist olana eleştirilerin yapıldığını görünce sadece şaşırıp kalmadığını, bunun “zihinsel ve kimliksel bazı problemlere de neden olduğunu” vurgulamak aşırı bir yorum sayılmamalıdır. Rasyonel bilimi bir zamanlar her şeyin üstünde ve “merkez”inde gören ülkemiz aydını (!), gözü ve kulağını çevirdiği Batı’da, rasyonel akla karşı köklü eleştirilerin, hatta akademik dünyada “akla veda” çağrılarının yapıldığını, bilgi sosyolojisinin en son verilerinin ışığında bilimin mutlak hakikati değil, olsa olsa hakikatin bir yönünü temsil edebileceğini görüp adeta pandoranın kutusunun açıldığını fark edince bu dururumu herhalde kolayca kabullenemeyecekti.

Batı entelijansı bugün, içinden çıkılamayan soru(n)lara sebep olan bilgi sistemini de kendisi eleştirmekte ve sosyal bilimin nerdeyse her dalında meta-bilimsel açıklamalara gitmektedir. *Burada dikkat edilmesi gereken nokta, klasik sosyologlarca bilimin ve modern toplumların ilerlemesiyle yok olacağı ya da belli bir alana hapsolacağı öngörüsünde bulunulan din ve büyüün, evet büyüün, modern kamusal alanda hem de tüm açıklığı ile tekrar görünür hale geldiğidir.* Türkiye’de modern eğitim sürecinde bireye öğretilen “rasyonel doğrular”, Batı’da eleştiri konusu yapılarak, neredeyse ters yüz edilmiş durumda-

dır. Kendisine “hurafe” olarak öğretilen birçok şey, günümüz “aydınlanmış” insanının karşısına, batı ce- nahından yeniden hem de modern kitle iletişim araç- ları tarafından “popülerize” edilerek adeta şırınga- lanmaktadır. “Kocakarı” uygulaması olarak görülen geleneksel tıp bile “alternatif tıp” olarak karşısına çıkmakta, yıllardır kendisine “cincilik” ve ilkelik olarak öğretilen uygulamalar, çağdaş (!) kimseler ta- rafından “medyumluk ya da astrolojik hakikatler” olarak lanse edilmektedir.

Bu ironik durumdan ulus devletın kafasının da “ka- rışık” olduğunu görmekteyiz. Çünkü bir taraftan ma- lum pratikleri uygulayan vatandaşını Cumhuriyetin ilk yıllarından gelen bir alışkanlıkla “cincilik” yap- makla suçlayıp cezalandıran “modern ulus devlet”, şimdi aynı mistik ve büyüsel işlemleri daha rafine ve

Bu ironik durumdan ulus devletın kafasının da “karışık” olduğunu görmekteyiz. Çünkü bir taraftan malum pratikleri uygulayan vatandaşını Cumhuriyetin ilk yıllarından gelen bir alışkanlıkla “cincilik” yapmakla suçlayıp cezalandıran “modern ulus devlet”, şimdi aynı mistik ve büyüsel işlemleri daha rafine ve modern (!) tarzda yapan medyum ya da astrologlardan “vergi” almaktadır.

modern (!) tarzda yapan medyum ya da astrologlar- dan “vergi” almaktadır. Ülkenin “modern” ve “ras- yonel” eğitiminden geçirilen öğrenciler, üniversite sınav gününden hemen önce bütün türbeleri doldur-makta, ülkenin en yüksek eğitim kurumu olan mo- dern üniversitelere girebilmek için kalem ve silgile- rini “tarikat velileri”nin türbe duvarlarına sürerek onlardan “imdat” dilemektedirler. Şüphesiz bu çok yeni bir durumdur. Anadolu’nun taşrasında insanla- rın geleneksel giysileri ile evliya türbelerinden “iş ya da eş” dileğinde bulunmaları bildik bir durum- ken, ülkenin en “modern” okullarından mezun olan gençlerin daha yüksek tahsil için en modern giysile- ri ile bu türbelere akın etmeleri, gençlerin Harry Pot- ter gibi romanlara, yukarıda isimlerini zikrettiğimiz sır dizilerine müptela olması hiç de beklenen bir durum olmasa gerek. Bu nedenle özellikle modern toplumlarda popüler dinî tezahürlerdeki gözle görü- lür artışa dikkat etmek gereklidir. Bu yaygınlığın

modernliğin geçirdiği krizle, modern insanın anlam arayışları ile yakından alakası olsa da, postmodern yaklaşımların yerel, akıl karşıtı ve geleneksel olana rağbeti ile ve mistik “Yeni çağ” akımının entelektü- el destekleri ile de yakından alakası vardır (bkz. Arslan, 2006).

Popüler dinî tezahürlerdeki bu yaygınlık sosyal bi- limciler arasında “yeni bir para-kültür mü doğu- yor?” sorusunun yükselmesine neden olmuştur. Da- ha öncekilere pek benzemeyen bir kültürel niteliğe sahip olan, “kültür ötesi” anlamına gelen bu tanım- lama, popüler kültürün/dinin aldığı yeni biçimi de ifade etmektedir. Bu toplumsal olgunun çağdaş din sosyologlarını daha çokça meşgul edeceğini söyle- mek pek yanlış olmasa gerek. Çünkü bu yeni kültür, kendine has felsefî bir rüzgâra (postmodernizm), kendine has bir kültüre (popüler kültür), sosyolojik bir tabana (küreselleşme ve bilgi toplumu) sahip ola- rak karşımıza çıkmaktadır. ■

kaynakça

- Arslan, M. 2004. *Türk Popüler Dindarlığı*. Dem Yayınları. İs- tanbul.
- Arslan, M. 2006. “Değişim Sürecinde Yeni Dindarlık Formla- rı: Yeni Çağ İnanışları Örneği”. *Değerler Eğitimi Dergisi*. 4 (11). 7-24.
- Bell, D. 2006. “Kutsalın Dönüşü”. Laik ama Kutsal. (Çev. A. Köse). Etkileşim Yayınları. İstanbul.
- Ong, W. J. 1995. *Sözlü ve Yazılı Kültür*, (Çev. S. P. Banon). Metis Yayınları. İstanbul.
- Parker G. C. 1998. “Modern Popular Religion”, *International Sociology*. 13 (12): 195-212.
- Sözen, E. 2001. “Popüler Kültür Retoriği”. *Doğu Batı*. 4 (15): 9-40.
- Zubaida, S. 1994. *İslam Halk ve Devlet*. (Çev. S. Oğuz). İleti- şim Yayınları. İstanbul.